

Från hembygdsarbetet

Johan Olsson och Vaktebrodern överste F.-I. Virgin vid Disa Gille 1954.

JOHAN OLSSON †

De uppländska spelmännens skara har mist en medlem, som under de senaste åren varit kanske en av de ivrigaste företrädarna för folkmusiken i Uppland, nämligen Johan Olsson i Uppsala. Otaliga äro de spelmansstämmor och hembygdsmöten, där Johan Olsson låtit sin fiol ljuda. Den som en gång sett Johan och Viksta-Lasse sätta igång med sina låtar av Byss-Kalle, Gås-Anders och Gulamålaviten glömmet det aldrig. Det var

liv och eld för hela slanten, Viksta-Lasse liten och gungande, Johan reslig och fast.

Johan Olsson var inte blott en skicklig spelman, han var också en god berättare. Han hade lärt sig mycket om de många uppländska låtarna och deras uppkomst och med omisskännlig tjuvpojksglimt i ögat drog han historierna om de originella och färgstarka gamla spelmännen.

Hembygdsvänner och folkmusikvänner över allt Uppland sörjer Johan Olsson.

N. S.

YTTERBY KVARNSTUGA I ROSLAGS NÄSBY TILL TÄBY HEMBYGDSFÖRENING

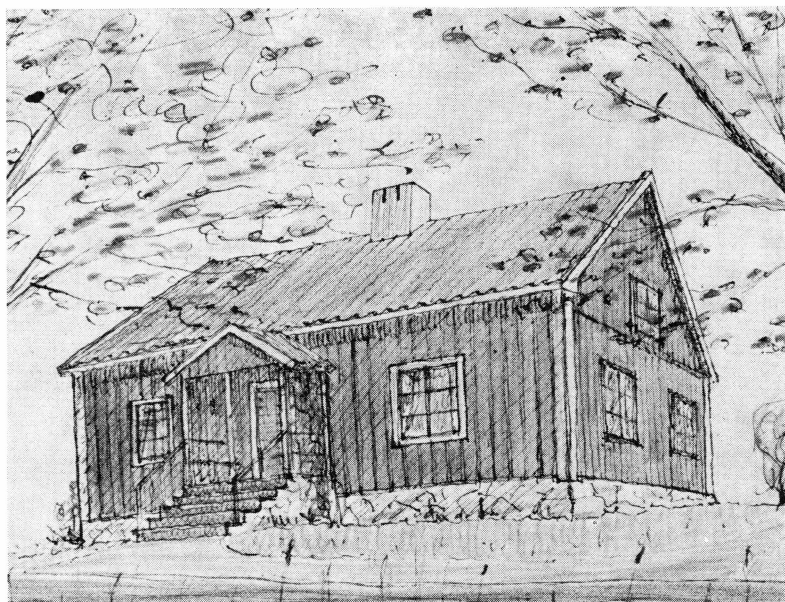
Sedan Täby hembygdsförening sist lät höra av sig i årsboken Uppland har den, förutom sedvanliga exkursioner och samkväm, kommit i besittning av ännu ett hus i köpingen, nämligen Ytterby gamla kvarnstuga i Roslags Näsby, över vilken de kommunala myndigheterna välvilligt lämnat dispositionsrätten. Föreningen är nu i färd med att rusta upp den, med bistånd av köpingen, som accepterat stugan som kulturminne.

Ytterby hemman lydde under det stora Näsby-godset, som tillsammans med ett 20-tal gårdar i Täby (så gott som hela socknen!) gick under klubban på »frivillig auktion» på värdshuset Stallmästargården, allt enligt en annons i Inrikes Tidningar (nr 56, 1785). Ytterby var tidigt ett av socknens åtta rusthåll, av vilka vart och ett underhöll häst och karl vid »Kongl. Lif-Regements Brigadens Cuirassiers-Corps», som täbyherden Justelius skriver i sin av hembygdsföreningen utgivna handskrift »Beskrifning öfver Täby 1813» (Sthlm 1957).

Enligt framlidne landsarkivarien Carl M. Kjellberg i »Uppland, skildring av land och folk», del I (Uppsala 1905) var Ytterby redan i mitten av 1600-talet en av Upplands 23 gästgivargårdar och en av de sju på vägen mellan Stockholm och Grisslehamn, dvs. den gamla postvägen till Finland via Ålands hav och Eckerö. De övriga var: Karby, Hall, Norby, Malma (i Estuna), Toftinge (på Väddö) och Grisslehamns krog.

I en vägvisare av Biurman från år 1776 nämnes det bekanta Ensta som gästgivargård, dock ej Ytterby. Av stort intresse är den historiska uppgiften att Täby hade en gästgivargård före Ensta.

Skattehemmanet Ytterby ses på en handkolorerad ägokarta från år 1637 i Lantmäteristyrelsens arkiv. Av en geometrisk karta från 1742 i samma arkiv framgår att Ytterby på 1700-talet var en kringbyggd gård.

Täby hembygdsförening: Ytterby gamla kvarnstuga. Teckning av HANS CARLÉN.

Å den s. k. »Snåltäppan» väster om rusthållet byggdes senare den s. k. kvarnstugan. Namnet fick huset efter den år 1905 byggda ångkvarnen och sågen, som uppfördes på platsen där Täby kommunalhus nu ligger i Roslags Näsby stationssamhälle. Arkitekt var förvaltaren på Näsby slott, Axel Olsson, far till sedermera riksantikvarien prof. Martin Olsson, som till studentåren växte upp i trakten kring Ytterby, där fadern byggt en villa. Ett i Nordiska museet befintligt foto från 1912 är taget av honom. Även en planritning över interiören fanns i arkivet utförd av den blivande professorn i svensk arkitekturhistoria.

På en karta från år 1828 ligger Ytterby omgivet av 10 torp vilka alla tillhörde Näsby säteri. Fyra av dragonerna från Ytterby ligger begravda på Täby kyrkogård.

Området där Ytterbystugan ligger är en gammal boplat, som i samband med de nya vägarnas anläggning runt Ytterbystugan undersökts mycket noga av de antikvariska myndigheterna, bl. a. hittades där en gammal offersten. Om de senaste undersökningarna och de i samband därmed gjorda fynden kommer en rapport att lämnas i ett kommande

nummer av Täby hembygdsförenings skrifter. I dagarna har skrift nr 4 utkommit, benämnt »Täby genom tiderna I» och innehållande ett antal kulturhistoriska artiklar rörande vår hembygd. Se för övrigt recension på annan plats i denna årsbok.

S. E. Vingedal

BONDKYRKO HEMBYGDSFÖRENING STABYGÅRDEN

Av föreningens styrelseberättelse för år 1958 synes föreningen bedriva sin verksamhet efter fastställda grunder. Styrelsen har under året bestått av förvaltare Elis Westlund, ordförande, lantbrukare Erik Eriksson, vice ordförande, fru Estrid Lindberg, sekreterare, lantbrukare Bertil Johansson, kassör, och fröken Johanna Myrberg. Styrelsesuppleanter har varit herrar Samuel Lundgren och Allan Eriksson.

Inom föreningen har hållits nio och inom styrelsen sex protokollförda sammanträden. De olika arbetssektionerna och kommittéerna har varit i verksamhet, av vilka särskilt reparationskommittén bör nämnas. Den har bestått av herrar Agaton Ericstam och Samuel Lundgren samt fruarna Stina Stam och Estrid Lindberg. Med sakkunnig hjälp har förslag utarbetats till ombyggnad av fastighetens nedre tambur och ett mindre rum. Dessa utrymmen ha sammanslagits till en rymlig hall. Det gamla golvet har tagits upp och lagts om samt väggar och tak justerats. I hallen har en trevlig öppen spis tillkommit. En smidig trappa har monterats från hallen till övre våningen, där även en genomgripande förändring skett och en hall iordningställdes. Arbetet har utförts av föreningens egna intresserade medlemmar med Agaton Ericstam såsom drivande kraft. Sakkunnig ledning har välvilligt lämnats av Byggnadsfirman Anders Diös AB, Uppsala, som även ställt en skicklig byggnadssnickare kostnadsfritt till föreningens förfogande under 30 dagar. Allt målningsarbete har utförts av föreningens egna krafter, och det elektriska ledningsarbetet har gjorts av Allan Eriksson. En del byggnadsmaterial har föreningen fått kostnadsfritt och en del till betydligt nedsatta priser från sympatisörer och firmor, vilket, jämte bl. a. syföreningens försäljning från föregående år och andra beaktansvärda omständigheter, gjort att föreningen icke behövt ådraga sig någon som helst skuld. Det är med glädje föreningen konstaterar att denna ombyggnadsfråga nu fått en så tilltalande lösning.

Programkommittén har utgjorts av fruarna Tora Halwarsson och Margit Johansson samt herrar Ragnar Eklund och Nils Asp. Vid föreningens

sammankomster har genom deras försorg anordnats underhållning, varvid t. ex. arkitekt Erik Wohlin hållit föredrag med film om »Det gamla Aten», bokförläggare Sven Thulin kåserat om blommor och förevisat film och major Carl Söderberg talat om »Den indelte soldaten på roten». Därjämte har sedvanlig julfest hållits med julbord och allmogemusik. På initiativ av kantor Artur Joelsson har en sångkör bildats.

Under sommaren företog föreningen en av Agaton Ericstam arrangerad utflykt till Grytnäs i Dalarna, varvid bl. a. dess kyrka och hembygdsgården By besöktes. Folkskollärare Erik Malmkvist vid Skogsbo skola förevisade film och talade om Grytnäsbygden. Sångkören medverkade med sång.

Föreningslokalerna har under året utthyrt tre gånger för konstutställningar, varjämte lokalerna vid några tillfällen disponerats av Helga Trefaldighets församlings kyrkliga arbeten. Under året har 27 personer vunnit inträde i föreningen, vars medlemsantal vid årets slut var 196.

Av de gåvor föreningen under året fått mottaga kan nämnas kontanta belopp, sex dussin matbestick, trädgårdsmöbel, en väl bibehållen orgel, fyra fat eldningsolja, taklampa av mässing och många andra saker. Härjämte har föreningen från Upplands fornminnesförening erhållit 500 kronor ur Landshövding Hilding Kjellmans hembygdsfond.

A. Thorsell

BROMMA HEMBYGDSFÖRENING

Vid årsmötet 28 april 1958 fick styrelsen följande sammansättning: frihamnsdirektör Hj. Malmström, ordf., diplomingenjör Erwin Engel, vice ordf., folkskollärare Bengt O. Lindberg, sekr., bankkamrer Arne Bergman, kassaförvaltare, och greve Hugo Hamilton, intendent. Övriga ledamöter blevo stadsjägmästare Gunnar Olin och bokförlagschef Herman Stolpe. Till suppleanter utsågos förste aktuarie Eric Jacobsson, civilingenjör Hans Sander och fru Barbro Törnqvist. Revisorer blevo herr Fritiof Carlsson och kamrer Nils Stenqvist med herr Louis Engblom som suppleant.

Vid årsmötet, till vilket hade infunnit sig 160 personer, talade folkskollärare Bengt O. Lindberg till färgbilder om »Bromma genom tiderna – en rundvandring i ord och bild». Vid en utflykt 15 maj 1958 besöktes Norsborgs vattenverk, Sturehovs slott, Botkyrka kyrka och Fittja värds-

hus. Den 15 juni 1958 var föreningen inbjuden av Spånga fornminnes- och hembygds-gille till en rundvandring i Sundby-Flysta-Värsta-områdena. Medlemsantalet uppgick vid slutet av år 1958 till omkring 700 personer.

Efter årsmötet 20 maj 1959 är styrelsen i stort sett oförändrad. Ny sekreterare är dock styrelsesuppleanten byråingenjör Alvar Alván och intendent Eric Jacobsson. Hans Sander och Barbro Törnqvist ha avgått som suppleanter; ny sådan är förste byråinspektör Anders Nilsson. Revisorer är Nils Stenqvist och Louis Engblom med resebyråtjänsteman Ulf Twengström som suppleant. Föreningens årsskrift under redaktion av fil. dr Gösta Langenfelt har utkommit för 1959. Ur innehållet må nämnas »Präster i Bromma under medeltiden» och »Ulsunda och dess ägare före Lennart Torstenson» av Jan Liedgren, »När Bromma blev del av Stockholm» av Algot Sandberg, »Presidenterna på Björnholmen» av Nils Flensburg och »AB Johan Ohlssons Tekniska Fabrik 1859-1959» av Guy S:son Frey.

Arne Bergman

HUDDUNGE HEMBYGDSFÖRENING

Huddunge hembygdsförening höll sitt årsmöte 19 april 1959. Föreningens behållning vid 1958 års bokslut utgjorde kr. 7 878: 35. Kassören beviljades full och tacksam ansvarsfrihet. I tur att avgå ur styrelsen voro Birger Johansson, Karin Johansson, Hj. Samuelsson och Rune Rönnerstad. Karin Johansson och Hj. Samuelsson önskade ej återval, vilket även beviljades. På ordförandens förslag valdes dessa båda till föreningens hedersledamöter. Ett särskilt tack framfördes av ordföranden till de avgående styrelsemedlemmarna. Nyvalda efter de avgående blevo Stig Nordenström och fröken Sigrid Johansson. Hembygdsföreningen beslöt att ej anordna någon hembygdsfest under 1959 och i stället låta vilken förening som helst inom Huddunge, som så önskade, använda hembygdsgården för kulturellt eller kyrkligt ändamål.

Från vår fadderort Kurovesi har hembygdsföreningen erhållit en tidning med en redogörelse och ett tack för de finska gästernas besök 1958.

Inga förändringar har under de senare åren förekommit vid vår hembygds gård, men vår ständige kassör Knut Bergman håller ett vaksamt öga så att den inte kommer i vanvård. Till detta bidrar till stor del vårt vaktmästarpar, herr och fru Olsson, på ett utomordentligt sätt.

Hj. Samuelsson

HUSBY-ÄRLINGHUNDRA HEMBYGDSFÖRENING

Verksamheten har under året förflutit lugnt men utan större händelser. Intresset för föreningen finnes nog hos de flesta, men livaktigheten kanske ej varit så stor som vad den borde vara i en gammal uppländsk kulturbygd. Vad kan orsaken härtill vara? Jag tror att man kan säga att intresset flyttats över från gammalt till nytt, till Arlanda flygfält, som snart kan mottaga reoplan av största kaliber och till den febrila exploateringen, som överallt gör sig märkbar, inte minst i form av byggandet av små och stora bostadshus. Dessa växa f. n. upp som svampar ur jorden.

Den 7 juni 1959 skuddade dock ett flertal medlemmar Märsta-stoftet av sina fötter för en dag och företog en uppskattad och givande utflykt med buss. Härvid besöktes den gamla prästgården i Härkeberga, domkyrkan i Strängnäs samt Rademachersmedjorna och djurparken i Eskilstuna.

Av häradsdomare J. W. Eklund och hans hustru, Tomta, har föreningen fått mottaga en gammal timmerbod, troligen uppförd under senare delen av 1700-talet. Denna har nedmonterats och transporterats till föreningens tomt vid Arenberga, där den kommer att uppsättas intill karolinmonumentet och rustkamarboden.

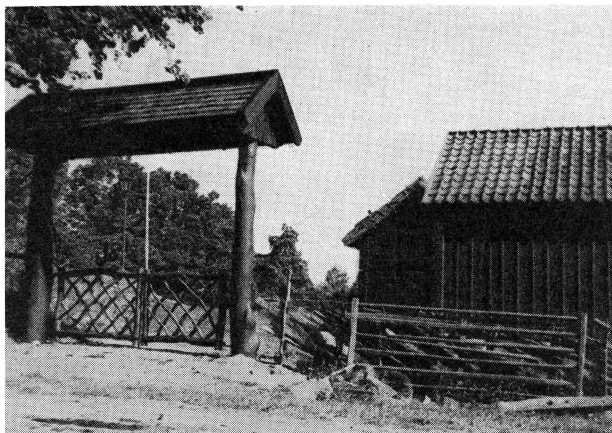
Ett och annat jordfynd påträffas nu och då. Det sista är en gammal svärds klinga med ornament med bl. a. en bild av en löpande hjort.

Då man tror sig veta att i flera hem inom föreningens verksamhetsområde många gamla bruks- och prydnadsföremål samt vapen finns, har man smått funderat på att så småningom anordna en utställning.

Aavid Grundberg

KNUTBY-BLADÅKERS FORNMINNES- OCH HEMBYGDSFÖRBUND

Knutby-Bladåkers Fornminnes- och Hembygdsförbund har i år, 1959, fyllt trettio år. Förbundet bildades visserligen i november 1928 men instiftades, enligt en anteckning av dess förste ordförande kyrkoherde W. Brusewitz, först 24 febr. 1929. Verksamheten under jubileumsåret har varit god, även om planerna på utbyggnad av anläggningarna vid Gammelgården ännu ej kunnat förverkligas. En byggnad, där en del av samlingarna

Knutby-Bladdäkers fornminnes- och hembygdsförbund: Entrén till Knutby Gammelgård.

skulle kunna förevisas, är alltså det främsta önskemålet samt stilrikliga och ändamålsenliga serveringslokaler. Nära 6 000 kronor har avsatts som grundplåt för ovanstående arbeten.

Under sommaren 1959 har en allmän översyn av samtliga byggnader vid Gammelgården gjorts av Ludvig Bergqvist och hans medhjälpare. Dessutom har mindre reparationer, impregnering invändigt och utvändigt med cuprinol, rödfärgning och målning utförts, och med stenlyft har området ytterligare planerats. Arbetena omfattar sammanlagt omkring trettio dagsverken.

Bilturister och orsbor har visat stort intresse för samlingarna i Gammelgården. Kyrkvärden David Berglund — mannen bakom verket — har tyvärr av ohälsa varit förhindrad att som tidigare vägleda de besökande. Firandet av Svenska flaggans dag i Knutby kyrka avslutades traditionsenligt med samling kring flaggan vid Gammelgården, där Frälsningsarméns i Uppsala musikkår medverkade. Dans kring majstången midsommarafton är en annan tradition i bygden liksom förbundets årligen återkommande sommarfest, som i år hölls 9 augusti. Kyrkoherde Erik Myrgren, Vittinge — tidigare verksam i Knutby — höll ett livligt uppskattat föredrag över ämnet »Kyrkan och hembygden». Gammelgårdens spelmanslag med förstärkning av riksspelman Olle Jansson, Östervåla, och under ledning av Mästars Erik Jansson bidrog med ett urval låtar, varav några nyupp-

Knutby-Bladåkers fornminnes- och hembygdsförbund: Kyrkvärden David Berglund utanför bod (för handkvarn m. m.) från Burvik i Knutby. Observera det grova timret!

tecknade hos gamla ordsbor. Illusionistparet Marco från Björklinge presenterade ett program, som blev glad och god underhållning.

»Vad är kåless, hjärtvärmare och textla?» kallades ett hemlagat program, som tilldrog sig publikens intresse. Det gällde för tre lag från publiken att ange benämning på och användning av ett antal föremål ur Gammelgårdens samlingar. De tävlande visade en förbluffande sakkänedom. Sakkunnig visade sig också kyrkvaktare Anton Gustavsson vara. Han kåserade trevligt om en av sina fritidssysselsättningar — fiolbyggeri.

Under dagen förekom flera förevisningar av bildkrönikan »Denna vår bygd». Mästars Erik Jansson har tillsammans med Roland Karlsson sammanställt en femtiofyra minuter lång stillfilm av vackra färgbilder från trakten. Till dessa har fogats kommentarer av finurligt hopklippta bandinspelningar av sockenbor och upptagningar från Knutby i fest och vardag. Bildserien har väckt stort intresse i bygden, där den visats över ett dussin gånger, bl. a. för de gamla på ålderdomshemmet, och har spritt ära icke blott över de båda upphovsmännen utan även över hembygdsförbundet och dess arbete.

Sommarfesten gav en mycket god ekonomisk behållning, och även om en sammankomst av denna utformning ej samlar lika stora folkskaror som förr har den sitt berättigande. Det har säkert sin betydelse att särskilt äldre personer i bygden på detta sätt beredes tillfälle att råkas. Och gub-

ben Hultman på ålderdomshemmet tyckte att det var en »förvillat fin tillställning», men så vann han också femton burkar i kaffetombolan!

Utöver de pengar, som förbundet på olika sätt anskaffat, hoppas vi erhålla fortsatta bidrag från kommun och landsting och se med förtröstan fram emot väntande arbetsuppgifter.

Sven Wallström

LOVÖ HEMBYGDSFÖRENING

Under september och oktober 1958 reparerades och rödfärgades Lovö hembygdsmuseum i Hogsta, så att byggnaden åter framträder i värdigt skick. Besökarantalet är tyvärr ganska ringa och något regelbundet öppet-hållande är omöjligt på så långt avstånd från Drottningholm med alla dess museer. Nyckel till hembygdsmuseet finns dock hos två närboende familjer och inträdet är fritt.

Hela hösten 1958 gick eljest i brofrågans tecken. Ett upplysningsmöte i saken hölls 29 september i Vaktlokalen i Hertigarnas stall, som blev fullsatt. Undertecknad, föreningens ordförande, höll inledningsföredraget och belyste med hjälp av ljusbilder och kartor alla alternativen, med deras fördelar och nackdelar, ur fyra olika synpunkter, nämligen kulturhistoriska, landskapsmässiga, trafiktekniska och ekonomiska, samt meddelade skilda myndigheters inställning till alternativen, av de dittills inkomna remissvaren att döma. Under och efter föredraget bombarderades talaren med frågor, som omedelbart besvarades, och en långvarig diskussion följde. Var och en kunde på så sätt skaffa sig en egen uppfattning om brofrågan, få veta hur han eller hon ville ha det i framtiden och kanske komma med ett självständigt bidrag till en bättre lösning. — Någon månad senare tillfrågades orsborna i sina hem vilken inställning de personligen hade i brofrågan. Om det då visade sig att vederbörande inte ville ha någon bro söder om slottet utan föredrog en bro norrut över Sotholmen, eller i alla händelser ville ha kvar den gamla raka vägen till Drottningholm från Nockeby, gavs tillfälle att skriva på en opinionslista. Därvid visade det sig att de som ville ha en bro söder om slottet kunde räknas på ena handens fingrar. De övriga skrevo på listan. Även utanför hembygdsföreningen stående personer deltog verksamt i insamlandet av namn på opinionslistan. Huvudet på denna hade följande lydelse: »Väg 800. Till Länsstyrelsen i Stockholms Län. Opinionsyttring mot de båda sydliga alternativen I och II i Vägförvaltningens förslag av 20 maj 1958 till ny Mäläröväg till Lindö bro, jämte i

detta senare vidtagna ändringar, underskriven av 762 personer (inom kulturarbetet verksamma samt tidigare och nuvarande orsbor) och avslutad 19 november 1958. — — Behåll den av Gustaf III och slottsarkitekten Adelcrantz dragna vägen från Nockeby backe rakt mot Drottningholms slottsfasad. Fördärva icke den obebyggda övärlden söder om slottet genom att bygga broar över inloppet. Bygg hellre en högbro till Blackeberg norr om Drottningholm.» En deputation överlämnade denna masspetition, som visar att kulturvärlden står enig med ortsborna då det gäller att rädda det sköna landskapet vid Drottningholms slott från teknokraternas förstörelselusta. Till teknokraterna kan räknas länets och kommunens myndigheter och regionplanechefen samt naturligtvis Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen.

Hembygdsföreningen inledde sin sommarsäsong 4 juni 1959 med ett föredrag i skolan av fil. dr John Nihlén om »Spåren av forntidens landskap på Mälaröarna och av de äldsta odlingarna.» Vad som ännu finns kvar är vassen vid stränderna och lövängarna. Men jordbruket har fullständigt ändrat karaktär under det senaste seklet och lövtäkten till djuren har upphört, varigenom hagmarken med lövängarna blivit hotad. Storleken på de äldsta åkerlapparna bestämdes av hur långt oxen drog plogen innan han vände. Genom utgrävningar kan man stundom få fram de gamla plogfårorna. Dr Nihlén gav en fängslande skildring av hur det forna jordbruket gick till. Geografer, etnologer och arkeologer forska gemensamt i dessa ting. Kyrkoherde Frostenson visade sedan sina utmärkta filmer över Jan Fridegård och Nils Ferlin, vilka i hög grad handlade om landskapet och om fornminnen och naturligt anslöt sig till föredraget.

Vårutfärden 14 juni 1959 gick till Färingsö i strålände väder och blev synnerligen lyckad. Högmässan bevistades i Hilleshøgs lilla ålderdomliga kyrka med predikan av komminister Gideon. Kyrkkaffe intogs i Färentuna hembygdsgård, där årsmötesförhandlingarna höllos, varvid undertecknad omvaldes till föreningens ordförande. Lantbrukare Eric Forsberg, ordf. i Färentuna-Hilleshøgs hembygdsförening, förevisade de många märkliga redskapen i Färentuna hembygdsmuseum och berättade intressanta ting om äldre tider i socknen. Undertecknad förevisade bl. a. de märkliga medeltidskyrkorna i Hilleshøg och Färentuna med deras många fina kalkmålningsslager, säregna arkitektur och talrika förnämliga helgonbilder av trä, Svartsjö slottsruin med fynden från utgrävningarna, slottsparken och den stora runstenen på Svartsjö samt den berömda runristningen i fast häll vid Hillersjö gård med Upplands längsta run-

inskrift, en hel släkthistoria som berättar på vilka vägar Hillersjö gård gått i arv.

31 aug. 1959 träffades hembygdsföreningen på Drottningholms slott, där äldfru Louise Dillner ytterst fängslade och ingående berättade om naturaliesamlingarna i det denna sommar tillfälligt utställda Lovisa Ulrikas Museum. Detta märkliga naturvetenskapliga museum fanns på Drottningholms slott 1751–1803 men skingrades sedan till skilda vetenskapliga institutioner för att lättare kunna tjäna forskningen. Carl von Linné har författat en tjock tryckt katalog över »Museum Lovisae Ulricae Reginae Sveciae». Herbarier i talrika tjocka samlingskartonger i folio i halvfranska band, mineraliesamlingen i form av polerade rektangulära stenskivor, radvis uppsatta och numrerade, Cronstedts konstnärligt målade katalog över den magnifika samlingen av väldiga snäckor, den stora samlingen av myntkataloger från både Sverige och hela Europa som hörde till den stora myntsamlingen — allt detta gav en imponerande bild av drottningens lärdom och av den verkligt stora insats, hon på sin tid gjorde för vetenskapen i vårt land. Museet var nu uppställt på samma sätt som det en gång var inrättat med ledning av dåtida teckningar. Man fick se en mumiekista och dvärgen Bébé i vax i hans egna efterlämnade kläder och underkläder! Mest fantastiska voro nog de växande havsdjuren, korallträd o. d. Äldfrun visade också ett skåp fullt med silkeprover tillverkade på Drottningholm för 200 år sedan i fabriken i Canton av silkesmaskarna från mullbärsplantagen på Kvarnberget på Malmen. Under rundvandringen fick man njuta av slottsbiblioteket och de övriga av Jean Eric Rehn inredda berömda rummen samt med vördnad bese Gustaf V:s dödsrum.

14 juli 1959 fick Lovö hembygdsmuseum kära gäster. Det var hela det internationella arbetslag, som sänts hit från det ekumeniska institutet i Bossey, Schweiz, för att under juli bygga en friluftskyrka till minne av Ernst Killander, hembygdsföreningens stiftare. Under tecknad visade dem först museet och sedan den äldriga sockenkyrkan. För allt det gamla visades stort intresse. Efter bön och psalmsång utväxlades i sakristian högtidliga tal mellan den koptiske kristne egyptiern Zacharias Khabib och föreningens ordförande. 6 september invigdes Kårsö friluftskyrka av biskop Helge Ljungberg i strålande vackert väder och i närvaro av ett par tusen människor — en stor folkfest. Knappast någon enda av hembygdsföreningens medlemmar saknades och sockenborna hade i övrigt gått man ur huse för att hylla Ernst Killanders minne.

Berit Wallenberg

RIALA HEMBYGDSFÖRENING

Hembygdsföreningen kunde tack vare kommunalt anslag genomföra en utvärdig reparation av hembygdsgårdens byggnader 1957 i enlighet med förslag av landsantikvarie Nils Sundquist. Detta arbete var avslutat till sommarfesten i augusti samma år.

Under 1958 anordnades i slutet av april en hembygdsdag med utställning i folkskolan av gammal hemslöjd och andra kulturhistoriska föremål. En redogörelse för denna utställning lämnades i årsboken *Uppland* 1958 av fil. kand. Ola Ehn, som bistod hembygdsföreningen med utställningens ordnande och gav en intressant och sakkunnig beskrivning av de utställda föremålen.

År 1958 inställdes den sedvanliga sommarfesten och istället anordnades en utflykt för intresserade till de pågående utgrävningarna vid Darsgårde i grannsocknen Skederid. Utgrävningen och dess dåvarande resultat demonstrerades av ledaren, amanuens Björn Ambrosiani. Redogörelsen var av stort intresse för deltagarna i utflykten, enär Darsgårde, det höglänta område som genomdras av Finstaåsen, med keramikboplatsen på Hambrinken tillhör Riala hembygdsförening.

Under 1959 har hembygdsföreningen kunnat fira sitt 25-års jubileum. Detta skedde vid föreningens sommarfest på hembygdsgården vid Snåret 23 augusti. Festen öppnades av ordf. kyrkoherde Gils Olsson Nordberg med en kort andaktsstund och en erinran om hembygdsföreningens tillkomst och dess 25-åriga tillvaro. Följde så musik av ordföranden och kantor Birger Carlsson, bl. a. spelades gamla psalmmelodier från Dalarna. Ett nytt och uppskattat inslag i festprogrammet var uppvisningarna i linspånad och slagträskning samt en tävlan i redskapskänedom med material från hembygdsgårdens samlingar. Linspånad utfördes med vana och skicklighet av fru Berta Andersson i Puns kog och vid uppvisningen i slagträskning deltog tre äldre lantbrukare, Gustaf Jansson, Hjalmar Eriksson och Severin Karlsson från Uttersättra. Undertecknad föredrog och kommenterade värdefulla anteckningar om byn Snårets (inbegripet hembygdsgårdens) tidigare öden och det liv som levdes i en sådan liten by. Anteckningarna voro nedskrivna av den 1935 avlidne hemmansägare Arvid Jansson i Snåret.

Sommarfesten hade samlat flera deltagare än vanligt i det för denna sommar karakteristiska vackra vädret. Den avslutades med folklekar på tunet invid hembygdsgården. Som lekledare fungerade hemmansägare

Sven Eriksson, Eneby. Under dagens lopp antecknades ett flertal nya medlemmar i hembygdsföreningen och det ekonomiska resultatet av festen var gott.

Gust. Vennberg

SAMFUNDET DJURSHOLMS FORNTID OCH FRAMTID

Förutom två allmänna möten har en offentlig diskussionsafton hållits under 1958. Den sedvanliga vårutflykten ägde rum 15 juni i samband med samfundets årsmöte. Färden ställdes till Södertörn, först till Vällinge slott och därefter till Sturehov, som ännu ej öppnats för allmänheten. Färdledaren, dr W. Enblom, fick här tillfälle, som så många gånger förut vid slottsbesök, att påpeka, huru namnet Banér återfinnes i förteckningen över slottets ägare. Besök gjordes även vid Norsborgs herrgård och vid Botkyrka medeltidskyrka.

Det andra mötet ägde rum i Djursholm i november, varvid redaktör B. Gottlieb höll ett med ljusbilder illustrerat föredrag om »Djursholms forna förbindelser till lands och vatten». Talaren uppehöll sig särskilt vid de riskabla sjöförbindelserna mellan Djursholms Ropareudde och Lidingö Färjaretorp samt vid den gamla landförbindelsen över den år 1716 tillkomna Stocksundsbron. Efteråt följde musikunderhållning och samkväm.

Samfundet har under året stått som inbjudare till en allmän diskussionsafton om bostads- och bebyggelseproblem i Djursholm. Inledare var ordföranden i fastighetsstyrelsen civilingenjör S. Nerell och byggnadsnämndens ordförande häradshövding P. O. Palmquist. Mötet var talrikt besökt. Det var första gången samfundet engagerade sig i den ständigt pågående striden i staden om enfamiljshus contra hyreshusbebyggelse. Mötet var föranlett av den planerade hyreshusbebyggelsen i kv. Lill Kallmar.

Stadens arkiv har utökats genom inköp och gåvor. Samfundets medlemsantal har stigit och föreningen (omkr. 1 050 medlemmar) är alltjämt den största i staden näst Röda Korset.

Märta Heilborn

SKOGS-TIBBLE FORNMINNESFÖRENING

»Trägen vinner» lyder ett gammalt ordspråk. Då Skogs-Tibble fornminnesförening söndagen 26 juli 1959 var samlad till årsmöte kunde näm-

Skogs-Tibble fornminnesförening: Den gamla bagarstugan vid Skogs-Tibble prästgård.

Skogs-Tibble fornminnesförening: Socknens småskola från 1898.

ligen för första gången i dess 31-åriga historia förhandlingarna ledas i en lokal som föreningen själv får disponera. Lokalen är bygdens gamla småskola, vilken togs i bruk redan år 1838. Vi har under många år kämpat för att erhålla densamma, men först denna vår fick vi den glädjande underrättelsen om att kommunens myndigheter jakande besvarat vår ansökan. Föreningen ämnar nu iordningställa det gamla skolhuset i ursprungligt skick och samtidigt ordna utrymmen för fornsakssamlingen.

Ännu en gammal byggnad har föreningen fått mottaga. Den ligger på Skogs-Tibble prästgårds tomt och har ursprungligen varit en bagarstuga. Reparationer av skilda slag kommer att förvandla den till en gillestuga att brukas vid föreningens sammankomster.

Styrelsen har omvalts. Två nya medlemmar kunde hälsas välkomna. Därmed har medlemsantalet stigit till 36. Vi hoppas att flera av bygdens innevånare skall bli intresserade och taga del i vår verksamhet.

Yvonne Ekmyr

SOLLENTUNA HEMBYGDSFÖRENING

Programmet för Sollentuna hembygdsförenings arbete året 1958-59 har i huvudsak utformats som föregående år med landskapsaftnar, julmarknad, midsommarfirande och en längre bussresa försommaren 1959 till hållristningarna vid Hemsta i Boglösa, till Svinnegarn och Enköping.

Den 18 mars 1959 firades föreningens 25-årsjubileum i Häggviksskolans aula med ett rikt program. Ordföranden i Samfundet för hembygdsvärd, fil. dr John Nihlén, talade över ämnet »Förort — oas eller öken?», under tecknad, föreningens ordförande, gav en återblick på de gångna 25 årens verksamhet, sång och musik utfördes av Sollentuna Musiksällskap och en utställning av föremål ur samlingarna vid Hersby var anordnad i foajén. Grannföreningarna var talrikt representerade och framförde sina lyckönskningar. Ordföranden i Sollentuna kommunalfullmäktige, folkskollärare Einar Ahlén, överlämnade från köpingen en gåva av 2 000:— kr. och köpingens standar som tecken på köpingens uppskattning av föreningens arbete. Dr Nihlén inbjöd å Samfundets vägnar en representant för föreningen att delta i Samfundets sommarmöte i augusti.

Samlingarna vid Hersby har utökats, varför utrymmet för dem börjar bli i minsta laget.

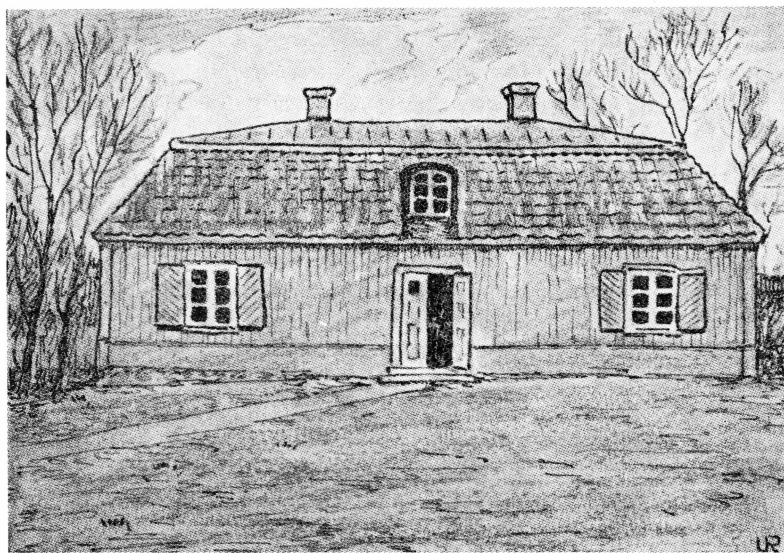
Medlemsantalet är något över 700.

Nils Göransson

SOLNA HEMBYGDSFÖRENING

Sommaren 1958 företog Riksantikvarieämbetet efter anmälan av under-tecknad utgrävning och undersökning av en domarring och en gravhög på Norrbackahöjden vid Karolinska sjukhuset i Solna, enär nybyggnad där planerades. Domarringen bestod av 8 stenar av 1–1,2 m:s storlek, placerade i en cirkel med 12 m:s diameter och med ca 3 m:s inbördes avstånd, och med en mittsten av något större mått. Vid avtorvningen framkom en sammanbindande kant av mindre stenar mellan de 8 stora stenarna. Dels under mittstenen, dels spridda omkring den på ett 2 × 2,5 m brett område påträffades på ett djup av 0,25–0,7 m brända ben, krukskärvor, järnritar och kolrester. Domarringen var tydligen en forngrav.

Den 27 maj 1959 hade hembygdsföreningen kallat sina medlemmar och andra intresserade till en vårpromenad genom den natursköna och minnesrika Hagaparken med under-tecknad som ciceron. Bl. a. besågs den stora jättegrytan i tingshusets källare, Gamla Haga, ett gulmålat trähus, som var Gustav III:s första bostad på Haga, Turkiska paviljongen, där en gång många viktiga beslut fattats, bl. a. om ryska kriget 1788–90, kungliga begravningsplatsen, Floras tempel, schaktet och grottan, grundmu-

Solna hembygdsförening: Huvudsta gamla manbyggnad. Teckning av URBAN REJLE.

rarna till Tjusarkonungens drömda Versailleslott, Sångarprinsen Gustavs monument samt slutligen Koppärtälten, Desprez' skapelse från 1780-talet. Tyvärr brann den mellersta och största byggnaden 1953 till följd av oförsiktighet med en blåslampa vid reparation.

Vi har i Solna en del gamla byggnader, som bör bevaras. Om man från Huvudsta slott följer allén omkr. 300 m åt norr och viker av på en väg till vänster upp i parken, finner man snart en gammal gulmålad träbyggnad med brutet tak i typisk 1700-talsstil. Det är Huvudsta gamla corps de logi, som en gång stått där det nuvarande slottet reser sig. Den flyttades pietetsfullt upp i parken i början av 1800-talet av dåvarande ägaren, åldermannen J. Wibom, då det nya slottet skulle byggas. — I slutet av 1700-talet ägdes Huvudsta av greve Clas Fredrik Horn, som deltog i sammansvärjningen mot Gustav III. I detta hus lär han tillsammans med greve Adolf Ribbing, kapten Anckarström, general Pechlin m. fl. ha dryftat vissa planer mot konungen. En dag i januari 1792 kom de sammansvurna ute på Huvudsta överens om att Anckarström skulle skjuta kungen på teatern. Enligt en tradition lär det bl. a. ha föreslagits, att man skulle bemäktiga sig kungens person och hålla honom i fängsligt förvar i någon av Huvudsta gårds byggnader. Den 15 mars hade de sammansvurna ett nytt möte på Huvudsta och där beslöts att utföra dådet på operamaskeraden, dagen därpå. Natten mellan 16 och 17 mars 1792 föll skottet mitt under de glada tonerna av en kadrilj, där man t. o. m. kan peka ut den takt i musikstycket, då skottet hördes. — Solen hade gått ned för Tjusarkonungens dramatiska tidevarv.

Sedan Horn gått i landsflykt, sålde sonen, som hade samma namn, Huvudsta 1816 till ovannämnde Wibom, vilkens ättlingar ännu i dag innehar gården. Nu har dock en stor del av godsets område — utom själva slottet med den närmast omkringliggande parken — sålts till Solna stad. Det bör nu vara ett allmänt intresse att bevara detta hus som byggnadsminnesmärke tillsammans med ett lämpligt område omkring så att ej modern högbebyggelse, som inte harmonierar med den gamla, tränger för nära. Tyvärr har på baksidan av byggnaden åt sjön en misspyrdande glasveranda i senare tid tillbyggt, vilken vid restaurering bör tas bort, så att byggnaden i möjligaste mån återfår sitt ursprungliga utseende med de enkla rena linjerna och de vackra proportionerna. I årsrapporten till Riksantikvarieämbetet har undertecknad också framhållit betydelsen av att bevara och skydda nämnda byggnad liksom vissa andra av kulturhistoriskt intresse.

Urban Rejle

STOCKHOLMS-NÄS HEMBYGDSFÖRENING

Vår verksamhet går vidare i tämligen lugnt tempo, vilket kanske icke är så bra. Den borde nog i stället sätta spår i kommunens liv och styrelsen diskuterar därför på sina sammanträden allvarligt på vad sätt detta syfte skall nås.

Här är kanske ett tillfälle för hembygdsrörelsens ledande instanser att råda och vägleda. Skulle man inte kunna tänka sig, att dessa instanser för en billig penning ställde fackutbildade personer till hembygdsföreningarnas förfogande med hithörande vägledande föredrag?

Vad vår hembygdsförening angår försökte vi år 1958 att i samband med vår sedvanliga sommarfest anordna en hembygdsdag med ett något allvarligare program. Sålunda började vi dagen med gudstjänst. Det var meningen att vi skulle hålla den ute på hembygdsgårdens gårdsplan, men vädrets makter tvingade oss in i helgdagsrummet i huvudbyggnaden. Gudstjänsten blev livligt besökt och mycket stämningsfull. Musiken utfördes av en liten blåsorkester, som klingade vackert tillsammans med psalmsången. Efter gudstjänsten talade konstnären Erik Hermansson, Bålsta, om Håbo kommuns äldre historia. Medborgarboken utdelades till ungdomar i kommunen, som året förut fyllt 21 år och alltså uppnått sin myndighetsålder. Utdelningen föregicks av ett kort anförande av några av de kommunala organens ledamöter. Sista programpunkten var en vacker folkdansuppvisning av folkdansgillet.

Under midsommaren hade vi, såsom vi gjort de senaste åren, ordnat dans och lekar för barnen, och dessa leddes av danslaget, som även skötte förfriskningarna för barnen.

Vi hade länge önskat oss ett eget spelmanslag och denna tanke har i början av år 1959 börjat taga form. En grupp om sju ungdomar övade i vintras varje måndagskväll i soldattorpet under ledning av musikfanjunkare Kurt Nyberg, och vi hoppas att resultatet skall bli gott och till glädje för föreningen.

Antalet medlemmar i föreningen var under föregående år 354. Under året har hembygdsgården varit uthyrd 57 gånger. Utöver vad vi erhålla genom dessa uthyrningar och genom våra fester få vi anslag från Kyrka och Kommun, vilket vi räkna som en stor förmån och för vilket vi äro mycket tacksamma.

Herman Svenngård

STOCKHOLMSTRAKTENS HEMBYGDSKRETS

Kretsen, som består av hembygdsföreningar kring och inom Stockholm, samlades till höstmöte på Östermalm 9 nov. 1958. Deltagarna fick se Kungl. Krigsarkivet, där krigsarkivarie B. Steckzén förevisade de rörliga skåpen, i vilka handlingarna förvaras, samt utställningssalarna med gamla krigskartor, vilka för vissa deltagare hade lokalhistoriskt intresse. Senare fick man under museilektor Dagmar Sellings och amanuens Maj Odelbergs ledning göra sig förtrogen med Antikvariskt-Topografiska Arkivets uppställning och innehåll samt med Statens Historiska Museums konserveringsanstalt.

Årsmöte hölls 14 juni 1959 i Hersby hembygdsgård i Tureberg. Kretsens ordförande kommunalborgmästare Frans Orbell, Solna, höll presentation över kyrkoherde Henry Röttorp, som var en ivrig hembygdsforskare och i många år utgivit en sockenhistorisk årsskrift, »Ekerö förr och nu». Årsmötesutfärden, gynnad av högsommarvärme och vackert väder, var helt förlagd till Sollentuna socken. Högmässan bevistades i Sollentuna kyrka, som sedan förevisades. Dagens ciceron var hembygdsforskaren överlärare Nils Göransson. Väster om kyrkan visades lämningarna efter gamla Tuna. Från Tunberget såg man ut över socknen. Man fick sedan bl. a. se fornlämningarna i Engelska parken och kungshögen vid Tureberg, runstenen vid Kummelby och Kummelby nybyggda lillkyrka. Sist visades de mycket omfattande och synnerligen intressanta samlingarna i de talrika gamla allmogebyggnaderna i Hersby hembygdsgård, belägen alldeles inpå huvudstaden.

Berit Wallenberg

SUNDBYBERGS HEMBYGDSFÖRENING

Under år 1958, hembygdsföreningens 25:te verksamhetsår, har följande sammankomster hållits: 16 maj hölls årsmöte med föredrag om Gotland av intendenten vid Svenska Turistföreningen Gunnar Frödin. Midsommarfesten varade i dagarna tre i Tornparken med dans, folkdansuppvisning, lekar, fiskdamm, tombola m. m. 30 okt. hölls med god tillslutning ett samkväm för gamla sundbybergare. Utställningen »Spetsar och broderier», varom berättades i föregående årsbok, samlade 700 besökande. Föreningens bibliotek och arkiv har utökats väsentligt både genom inköp och gåvor. Biblioteket omfattar för närvarande 850 registrerade böcker och skrifter samt ett hundratal kartor.

På initiativ av folkskollärare Sven Sjöberg har en skoltävlan om gammalt och nytt i Sundbyberg varit utlyst. De bästa bidragen belönades med tillhoppa 250 kronor ur föreningens kassa. Till Markaryds folkhögskola har föreningen anslagit 100 kronor som stöd för skolans arbete i hembygdsrörelsens anda.

Styrelsen har följande sammansättning: ordf. H. Österberg, v. ordf. Åke Almström, sekr. Evald Brundin, kassör Greta Hagvall samt Sixten Pettersson, Ellen Jonasson, Nils Wahlholm, Elsie Johansson, Ernst Persson, Sven Sjöberg och Henning Ansén. Suppleanter har varit Margareta Berglund, Margit Öijermark och Gösta Thorén och revisorer Anders Larzén och A. Salmonsson. Hembygdsarkivets föreståndare har varit H. Österberg.

H. Österberg

SYDVÄSTRA UPPLANDS KULTURHISTORISKA FÖRENING

Sydvästra Upplands kulturhistoriska förening i Enköping firade 27 nov. 1958 sitt 50-årsjubileum. Efter samling i museet, där amanuens Ola Ehn, Uppsala, visade de nyligen gjorda fynden på prästgårdstomten i Enköping, förlades mötet till Stadshotellet för att man där under ett tésamkväm bl. a. skulle få höra teol. dr Mats Åmark berätta sekelskiftesminnen från Enköping och bygden däromkring. Vid tillfället visade och kommenterade museiföreståndaren Sven Sjöberg en svit färgbilder från det Enköping som gått.

Av nya gåvor, som 1958 tillförts museet, kan nämnas 19 husgerådsaker, överlämnade av fröken Gunhild Holmström, 25 smidda husgeråd samt väv- och spinnstillbehör av Aug. Johanssons sterbhus, flintspetsar av Valle Andersson, handsmitt järnspekt av Robert Johansson, pressjärn och vinkelmått av Märta Hjortsberg, bordskniv av Carl Carlsson, paraply, cirkelpassare och veterinärapparat av Ingvar Andersson samt ett psalmodikon av Engbergs sterbhus. Från grävningarna på prästgårdstomten har 28 fynd tillvaratagits och från Munksundet 21.

I anslag från Enköpings stad har föreningen fått mottaga 700 kr. och från Sparbanken i Enköping 400 kr.

Föreningens ordförande har varit kapten Nils Lundin, kassaförvaltare och museiföreståndare Sven Sjöberg samt sekreterare stadsbibliotekarie Thore Floderus.

Thore Floderus

SÖDERFORS HEMBYGDSFÖRENING

Av styrelseberättelsen för 1958 framgår att Gammelgården allttjämt är föremål för glädjande stort intresse, både vad gäller bruksborna och tillfälliga gäster på orten. 1958 var det sålunda 538 personer, förutom ett antal korporationer och skolklasser, som tecknade sina namn i gästboken. Bland besökarna må nämnas landshövding Elis Håstad med fru. Akademiska sällskapet i Uppsala gjorde ett besök i den gamla smedsbostaden 22 maj och den 29 i samma månad sågs som gäster ett 20-tal medlemmar av den förnämliga sammanslutningen Societas Intellectualis Seniorum Upsaliensis. En del nyförvärv av inventarier har tillkommit under året. Genom Söderfors Bruks förmedling har påbörjats katalogisering av gårdens inventarier. Arbetet, som utförs av amanuens Aina Stenklo från Bergslagens museum, beräknas kunna slutföras innevarande år.

Söderfors hembygdsspel, »Buket är vårt sa' sme'n», gavs på midsommardagen för sjunde gången. Publiktillslutningen var även detta år stor. Omkring 4 000 personer hade infunnit sig i den vackra bruksparken och 50-mannatruppernas prestationer och spelglädje rönt livlig uppskattning.

Föreningen företog söndagen 14 juni en utflyktsresa till Tierp med ett 50-tal medlemmar, till övervägande del »skådespelare», som då gavs tillfälle att övervara Tierps hembygdsförenings bygdespel »En dag på vallen».

»Smedsmiddan», en av föreningens årliga sammankomster, hölls med 100-talet deltagare. Traditionsenligt glad och god stämning rådde vid de på gammalt vis dukade långborden. Vid tillfället utdelades föreningens förtjänstplakett till fyra nytillkomna medverkande i bygdespelet.

Styrelsen, som i sin helhet omvaldes vid årsmötet 23 april, har följande sammansättning: förrådsförvaltare Georg Wahlström, ordf., direktör P. G. Brännström, v. ordf., lärarinnan Annie Wittlock, sekr., plåtverksarbetare Ivar Ceder, v. sekr., verkmästare Alvar Tidlund, kassaförvaltare. Övriga ledamöter: kemist Östen Englund och stålsynare Gerhard Lantz. Revisorer äro kamrer Gunnar Berggren och skogvaktare Vilhelm Lindfors.

Styrelsen vill till föreningens medlemmar, ävensom till utanför densamma stående personer, vilka under förlidet arbetsår på olika sätt lämnat verksamheten sitt stöd, rikta ett varmt tack.

Georg Wahlström

SÖDRA OLANDS HEMBYGDSGILLE

Hembygdsgillet har under 1959 haft betydligt lugnare arbetstempo än föregående år då vår stora utställning »Oland visar» ägde rum. Det finns dock alltid något för en hembygdsförenings styrelse att ordna med. Vi har sett om våra fastigheter och sört för nödigt underhåll. De av d:r Oskar Lundberg till Gammel-Gränome skänkta vackra järngrindarna har uppsatts. Visningarna av hembygdsgården har skett i vanlig ordning. Vår konstsamling har nu utökats med 12 liljeforstavlor. Kalas och kurser har hållits och Vandrarhemmet har flitigt anlåtats under sommarmånaderna — övernattningarna har ökat betydligt.

Den obligatoriska sommarfesten vid Gränome på midsommaraftonen blev lyckad och lämnade god nettobehållning. Nästa år planerar vi att anordna en fest även midsommardagen tillsammans med Olands Amatörteatersällskap. Lucia firas årligen tillsammans med Hantverksförningens damklubb och då besökes alla ålderdomshem i kommunen varvid pensionärerna bjuds på kaffe och musik. Inkomsterna av kollektor från kyrkorna och lotterier utdelas senare till särskilt behövande i orten.

Föreningens styrelse blev vid årsmötet omvald och till de olika funktionerna valdes: ordf. Josef Selén, v. ordf. godsägare Stig Stavring, sekr. fabrikör J. G. Fredlund, v. sekr. mejeriarbetare John Wästerlund samt kassör kamrer Börje Zetterström.

J. G. Fredlund

UPPLANDS VÄSBY HEMBYGDSFÖRENING

År 1958 uppnådde hembygdsföreningen fem år. Sammanlagt fem sammanträden har hållits. Genom utsedda delegerade har föreningen deltagit dels i Upplands fornminnesförenings vinterting och dels i Samfundets för hembygdsvård hembygdsafton i Stockholm.

Vid årsmötet i mars deltog ett ovanligt stort antal medlemmar och andra intresserade. Huvudtalare var seminarielärare H. Nilsson, som bl. a. varnade för den tilltagande urbaniseringen och storkommunernas alltför välvilliga inställning till densamma.

Föreningen har vidtagit åtgärder bl. a. för uppröjning av ett gravfält vid Vällsta gård; vidare har anslag med texten »Lagskyddat fornminnesområde, nedskräpning undanbedes» uppsatts på skilda platser inom kommunen utmed stora landsvägen (riksväg 13). En fotokopia av den s. k.

Oxfordstenen (en runsten från Eds kyrkogårdsmur) har anskaffats. 1687 överlämnades nämligen denna sten till ett engelskt sändebud och fördes till England.

I augusti anordnades en mycket givande utflykt till Almarestäkets gård och ruinerna efter den gamla ärkebiskopsborgen, varvid grevinnan Björnstierna på ett intressant och medryckande sätt lät oss följa gårdens och borgens tidigare historia. I oktober hölls en hembygdsafton, varvid agronom J. Curman i ett föredrag, belyst med gamla kartor m. m. visade jordbrukets utveckling på Antuna gård från 1500-talet till våra dagar. Socialombudsman S. Lund berättade om socialvården i gångna tider.

Antalet medlemmar är 120. Under året ha 16 nya medlemmar tillkommit.

Sven Odenrick

VALLENTUNA HEMBYGDSFÖRENING

Vintern 1954–1956 var tvenne studiecirklar i ämnet »Hembygdkunskap» i verksamhet i Vallentuna med undertecknad folkskollärare Bernhard Bengtsson som ledare. Vid ett sammanträde på Säby gård 28 april 1955 väcktes tanken att bilda en hembygdsförening i Vallentuna, varvid samtliga cirkelmedlemmar, drygt ett 20-tal, antecknade sig som medlemmar. En interimsstyrelse tillsattes med uppdrag att anordna en hembygdsafton i Vallentuna Centralskolas aula. När denna hölls 12 juni, kunde styrelsen inte bara hälsa de medverkande, fil. dr John Nihlén, författaren Jan Fridegård och dirigenten, rektor Josef Andersson, i Vallentuna hembygdskör, som kvällen till ära återupptagit sin verksamhet, välkomna, utan också ett 80-tal intresserade vallentunabor, av vilka drygt 50 antecknade sig som medlemmar i hembygdsföreningen.

Den 13 nov. samma år hölls konstituerande sammanträde på Restaurang Vikingen i Vallentuna, vid vilket kyrkoherde H. O. Ferenius i grannkommunen Täby medverkade med föredrag. Stadgar antogs, styrelse och övriga funktionärer valdes och principbeslut fattades om att varje år företa studieutflykter i den fornminnesrika vallentunabygden. Dessa utflykter, som bl. a. gällt Arkils tingsstad i Bällsta i Vallentuna socken, fornminnen i Markim, Orkesta och Frösunda socknar samt Frösunda vackra kyrka, som besöktes förra året, har varit givande och i allmänhet samlat många deltagare.

Vid årsmötet 11 juni 1959 medverkade författaren Jan Fridegård med spirituellt och medryckande skildring av upplandsbygden i allmänhet och

vallentunabygden i synnerhet. En kommitté för restaurering av Väsby kvarn tillsattes, sedan ordföranden föredragit ett gåvobrev till hembygdsföreningen, utfärdat av ägaren till Väsby gård, fröken Hanna Carlsson. Tomten, på vilken kvarnen är belägen, har inköpts av Vallentuna kommun.

Vallentuna hembygdsförening har som sin just nu angelägnaste uppgift ansett vara att restaurera och iståndsätta Väsbykvarnen i ett så ursprungligt skick som möjligt, ett arbete som många intresserade krafter redan lovat att stödja på olika sätt och som kommer att företas i samråd med landsantikvarie Sundquist, som tillsammans med amanuens Anna-Märta Berg 15 april 1959 besiktigade densamma.

Medlemsantalet är för närvarande omkring 100 personer.

Bernhard Bengtsson

VALÖ-FORSMARKS HEMBYGDSFÖRENING

Valö-Forsmarks hembygdsförening fortsätter sitt arbete utan att förtröt-
tas, något som gör att vi kan se tillbaka också på detta år med en viss
tillfredsställelse. Byggenkapen har varit livlig och vi håller just nu på
med återuppförandet av en mycket ålderdomlig uthuslänga från Norrby
by. Längan, som består av bod, portlida, ladugård och stall, har inköpts
och flyttats under sommaren; endast några inredningsdetaljer återstår.
I fråga om arbetet har frakter och dylikt gratis utförts av Norrby by-
män, vilket gör att kostnaderna kunnat hållas relativt låga.

Ytterligare en byggnad har uppförts under detta verksamhetsår, nämligen en bod eller magasin, skänkt av godsägare Nils Svensson, Vigelsbo. Den började återuppföras föregående höst och är nu färdig. Det är en trevlig liten byggnad med loft på ena kortsidan. Vidare har föreningen genom Domänverkets tillmötesgående förvärvat ett gammalt ryttartorp från Berkingetrakten. Detsamma skall nästkommande år flyttas till hembygdsgården under förutsättning att medel kan anskaffas.

Efter det föreningen arbetat i tio år finns nu på föreningens tomt följande byggnader: mangårdsbyggnad från Dannebo, Forsmark, bostadshus från pastoratsbostället Norrtorp i Valö, bod från Jälsbo i Forsmark, den ovannämnda magasinbyggnaden från Vigelsbo, Valö, den nyss nämnda uthuslängan från Norrby i Valö, smedja och bastu, som förut stått på tomten, samt en mindre lada från Finnskogen i Valö.

Vad samlingarna beträffar har dessa under året utökats med mer än 100 nummer och utgör nu sammanlagt vid pass 900 föremål. Under året

Valö-Forsmarks hembygdsförening: Hembygdsfesten i juni 1959 vid hembygds-gården i Vigelsbo.

har bl. a. tillkommit en serie handmålade tapeter från Stummelbo och Vamsta. Vi håller nu på att ordna dessa samlingar vilket tar mycken tid och arbetskraft i anspråk.

Då och då kommer bud om i bygden påträffade fynd som kan ha intresse för fornforskningen. Härifrån har under året insänts en hand av brons, hittad vid Älgsjöns västra strand. Vidare har man här påträffat en spjutspets av flinta med den tekniska fullkomning man kan finna vid stenålderns slutskede. Spjutspetsen hittades vid en nyodling på så låg höjd över havet att den troligen en gång, för tusentals år sedan, tappats där. Under den torra sommaren har man vid grävning efter vatten intill den gamla 1500-talshytan vid Vigelsboäng funnit att allt trävirket ligger oskadat kvar under åns nu torra botten. Där erbjuds ett tillfälle för den som vill forska i den gamla järnhanteringen.

I juni hade hembygdsföreningen inbjudit grannföreningarna i Hållnäs och Öregrund till en utflykt till vår egen bygds fornminnen. Ett 80-tal personer deltog. Förutom fornminnen besågs Valö kyrka samt hembygdsgården, där samkväm var anordnat. Vår tidning Bygden har utkommit med två nummer, vilka som vanligt haft strykande åtgång.

Vid årsmötet omvaldes föreningens styrelse och består nu av följande: målare Georg Jonsson, ordf., sågverksägare Helmer Jounq, v. ordf., herr Gunnar Eriksson, kassör, hemmansägare Harry Mellerstam, sekr., fil. kand. Carl J. Wahlström, v. sekr., fru Märta Jounq, snickarmästare Bertil Georgsson, sotarmästare Ivar Nordgren, kronojägare Olle Wählin och hemmansägare Albert Wahlström. Suppleanter äro herr Hugo E. Wahlström, skogsarbetare John Mattsson och fru Maja Sundblad. Vid årsmötet framfördes bland annat ett tack till Valö spelmanslag som alltid kostnadsfritt medverkar vid föreningens sammankomster och även i övrigt är en stor tillgång för bygden.

Styrelsen vill framföra ett tack till alla, som på olika sätt bistått föreningen under dessa arbetsamma år.

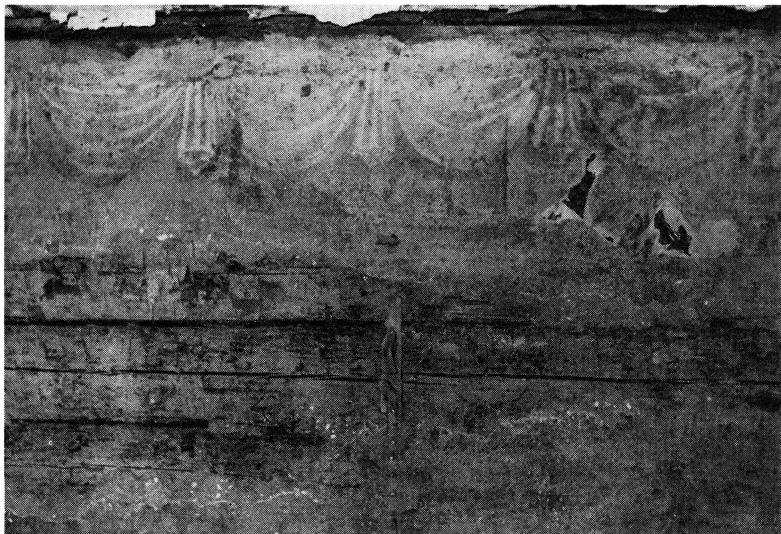
Georg Jonsson

VECKHOLMS PASTORATS HEMBYGDSFÖRENING

Av den styrelseberättelse som föredrogs vid årsmötet 1 mars 1959 framgick att föreningen har 80 medlemmar. Föreningens styrelse har haft följande sammansättning: ordförande hemmansägare Herbert Lennartsson,

Veckholms pastorats hembygdsförening: Veckholms gamla prästgård, iordningställd som hembygds gård.

Veckholms pastorats hembygdsförening: Vaggdekor i den gamla prästgårdens övervåning.

sekreterare kyrkoherde Sven Palm och kassaförvaltare kyrkvärden David Johansson. Övriga styrelsemedlemmar har varit friherrinnan Gunhild Hermelin, kapten Gustaf von Ehrenheim, folkskollärare Ingeborg Bergqvist, hemmansägare Gustav Andersson och handlande Erik Sjölund.

Verksamheten inom vår förening under år 1958 har i huvudsak varit inriktad på att fullfölja iordningställandet av ett bygdemuseum i Gamla prästgården. Som bidrag till bestridande av kostnaderna härför hade vi den stora förmånen att komma i åtnjutande av den belöning ur Landshövding Hilding Kjellmans hembygdsfond, som årligen utdelas av Upplands fornminnesförening till ideella föreningar i Uppsala län efter särskild ansökan. Bidraget blev oss till mycken hjälp och en sporre till fortsatt arbete.

Under det gångna året har många värdefulla gåvor kommit museet till del, bl. a. har skomakare I. Envalls, Säbylöt, hela verkstad överlämnats med tillhörande kassabok och måttbok. De senare har åtskilligt av intresse att berätta från tiden omkring sekelskiftet; så t. ex. kostade ett par läderstövlar 15 kronor. Vidare har skraddare Carl Johan Ludvig Wallens, Ön, skraddarverkstad överlämnats av hans nu 75-årige son. Även

Veckholms pastorats hembygdsförening: Ett antal föremål ur hembygdsföreningens samlingar.

denna gåva ger en inblick i gångna tiders hantverk. Gesällbrevet med diplom av år 1862 är utfärdat av Stockholms stads hantverkscollegium. Av skräddare Wallens räkenskaper för t. ex. år 1872 framgår att Göran Karlsson betalade i arbetslön för ett par byxor 1 krona, för 4 alnar tyg till dessa 2 kronor, samt för foder och knappar 25 öre; summa 3: 25 kronor. Samma år betalade K. Sjöstrand i arbetslön för ett par mollskinnsbyxor med väst kr. 2: 25. En unik hemsmidd stekpanna medföljde från samma givare.

Ett vackert hörnskåp överlämnades vid årsmötet av fru Aina Santesson, Forsby säteri, Österåker. Skåpet har tidigare tillhört hennes föräldrar och prosten C. E. Berg och varit placerat i prästgårdssalen i Veckholm. Gåvan vittnar värtaligt om fru Santessons varma intresse för det gamla hemmet i Veckholm.

Åtskilligt många fler intressanta saker har överlämnats till museet men det skulle föra för långt att här namnge allt.

Vid renoveringen av rummen i Gamla prästgårdens övre plan blottades spår av äldre inredning. På förslag av landsantikvarie Nils Sundquist har dekorationen återuppmålats på det nya väggmaterialet.

Medlemmarna gläder sig åt att hembygdsgården allt mer kommer till användning för familjefester, studiebesök och sammanträden och konstaterar att de gåvor, som givits och det arbete som utförts, icke varit förgäves.

Vid årsmötet talade Syster Karin Berg medryckande om gamla Veckholmshninnen. Dessutom visades färgfilmer.

Till sist vill styrelsen rikta ett varmt tack till sina medlemmar, ävensom till personer utanför föreningen, vilka på olika sätt lämnat verksamheten sitt stöd.

Herbert Lennartsson

VITTINGE HEMBYGDSFÖRENING

Vittinge hembygdsförening har det gångna året prövat samarbetets väg genom programbyte med andra hembygdsföreningar. Upprinnelsen härtill var att Fläckebo hembygdsförening i Västmanland på sitt årsmöte ville se Vittinges sockenfilm »Vid seklets mitt». Vi åkte dit några stycken och visade den och berättade samtidigt något om Vittinge. Samtidigt passade vi på att be dåvarande ordf. elektriker Thore Larsson att komma till Vittinge någon gång och spela psalmodikon. Han kom en senhöstkväll, då vi hade adventsljusen tända under hembygdsstugans låga tak. Det blev en verkligt stämmingsfull afton då de spröda tonerna från »Skol-Brittas» psalmodikon fyllde stugan. Musikanten berättade därtill om upphovsmannen till det säregna instrumentet, Östervålaprosten Johan Dillner.

En annan gång under senhösten var ett par representanter för Vittinge hembygdsförening till Väster Färnebo och medverkade vid en ofentlig hembygdsafton. Undertecknad anknöt i ett anförande till forna dagars kontakt mellan vittinge- och färnebobor och berättade bl. a. om den gamla exercisplatsen Salbohed, där vittingepojkarna under 1800-talet tjänade kung och fosterland. »Norrgårds-Edit» berättade bygdehistorier från Vittinge. Även denna gång kom vi överens om ett återbesök av Väster Färnebo hembygdsförening och detta inträffade i våras då de kom med själva »Gud Fader» i spetsen, visserligen endast i komminister Nils Gustafssons skepnad, men i alla fall... Det blev en lyckad hembygdsafton. Komminister Gustafsson läste inte denna gång Himlaspelet utan berättade bergslagshistorier med känd dramatisk förmåga. Hemmansägare Hjalmar Ahman kommenterade Väster Färnebos sockenfilm, som visades. Vi ämnar fortsätta på denna väg med programbyte hembygdsföreningar emellan och skulle gärna se att något sådant kunde

åstadkommas också med andra hembygdsföreningar i Uppland. Det har ett stort intresse och värde att på antytt sätt lära känna andra socknar och andra bygder.

Hembygdifesten första lördagen och söndagen i juli 1959 blev lyckad. Författaren Björn-Erik Höijer höll ett finstämt och nyansrikt kåseri »Om sommaren». IOGT:s teaterstudio, Västerås, gav under två framträdanden ett uppskattat program »Ur operettens värld», i vilket ett flertal sång- och scenbegåvade västeråsungdomar medverkade under fru Britta Lönegrens ledning. Ett ovanligt inslag var numera nedlagda Vittinge JUF-avdelnings överlämnande av ett piano till Vittinge-bygden att användas av dess föreningar. En konstutställning av vittingesonen Arne Lundell, Stockholm, känd som en av vårt lands främsta grafiker, tilldrog sig livligt intresse, vilket bl. a. yttrade sig i att konstnären fick sälja ett tiotal tavlor.

För övrigt arbetar vi vidare så gott vi förmår med att vårda de kultur-föremål vi fått om hand. Den timrade spannmålsboden från Nickbo t. ex., som Uppsala akademiförvaltning skänkt, står nu färdig rödfärgad och iståndsatt. Soldatstugan i Myrkarby har vi, i samråd med donator hemmansägare Valfrid Eriksson, beslutat skall få stå kvar på ursprunglig plats. AB Westeråsmaskiner, Morgongåva, har erbjudit hembygdsgården som gåva en unik smidesmaskin, numera ur bruk. Därmed ställs hembygdsföreningen för första gången inför en ny situation. Hembygden i vår tid är ju dock inte endast det gamla bondesamhället och vad med detta sammanhörde. Hembygden omfattar också moderna samhällen och industriorter och vad de kan ha att bjuda av kulturföremål. Problem kan förvisso uppstå när det gäller att på en hembygdsgård finna lämplig placering för i synnerhet större pjäser från industrin.

Paul Anderson

VÄNGE HEMBYGDSFÖRENING

I förra årsredogörelsen publicerades en julvisa, sjungen vid Staffansgång i Hagby socken i slutet av förra århundradet. Uppteckningen blev tyvärr aldrig kontrollerad. Det visade sig att meddelaren, Vilhelm Hagman, läste eller sjöng olika vid olika tillfällen. Senare läste han utom vers 1 av »Guds Son är född» även vers 6 »De vise män och hedningar av Österland». Däremot ej »I detta namn etc.», som ofullständigt och med avvikande slutord återger vers 11. Med hälsningssången avsåg han endast att illustrera ordningen vid Staffansjungningen. Uppteckningen blev ej

Vänge hembygdsförening: Kommunalfullmäktiges ordförande Torsten Lundborg och kommunalnämndens ordförande Paul Johansson vid C. E. Casparssons grav på Vänge kyrkogård 8 febr. 1959.

heller jämförd med den i »Julvisor och cantilenor» av Åmark-Lööv, 1951, som dr Åmark haft vänligheten påpeka.

Den musikaliska uppteckningen har granskats av kantor Arvid Höglund, som säger: »Sångens första del är rytmiskt förändrad från tvåtakt till tretakt, varjämte alla punkteringar utelämnats. Notvärdena är i allmänhet dubbla i återgivningen, i första hälften tredubbla i de punkterade halvnoterna. — De melodiska förändringarna är markanta, särskilt i den sista frasen, men även förändringen av en enda ton i frasen »Av blotta gunst och nåde...» (på ordet »gunst» är »a» ersatt med »giss») är betydelsefull, då den förändrar harmoniken. Melodiska förändringar av intresse är att tonerna 2-4 i första frasen kommer i omvänd ordning och att i återgivningen andra frasen är en trogen sekvens av den första (i originalet är andra frasen »allt efter Guds eget...» varierad i frasens

början). — Helhetsintrycket av förändringarna är, att man i återgivningen förenklat visan, och att originalet har en stramare, musikaliskt värdefullare prägel.»

Av lokalt intresse är att finna att dessa gamla sånger ännu är levande i minnet hos en av de gamla här. Ernst Wengelin, som deltog i Staffansgång i Vänge i början av 90-talet, erinrar sig av »Guds Son är född» vers 1 samt delar av verserna 4 och 9.

Årshögtiden utformades år 1959 som en församlingshögtid i skolans tecken. Kommunen hade tidigare på dagen, 8 febr., i samband med gudstjänsten hyllat minnet av C. E. Casparsson och 100-årsminnet av Täbydonationen. Med denna bakgrund talade undertecknad vid högtiden i Församlingssalen på kvällen om: »Ett skolminne i Vänge». Rektor Gösta Wik, som med maka hälsades välkommen i denna del av storkommunen, talade om »Aktuella skolproblem». I mötet, vari kyrkokören medverkade, deltog ett 50-tal personer, bland dessa kommunalfullmäktiges och kommunalnämndens ordförande samt representanter för skolstyrelsen. Årsmötet hölls efter gudstjänsten i Församlingssalen 15 mars. Då utökades kommittén för restaureringen av Ekeby kvarn med hr Einar Eriksson. Tidigare valda är hrr Paul Ekman och Bertil Karlsson samt undertecknad.

En mindre grupp av hembygdsföreningens medlemmar gjorde i juni en utfärd till Dragby, där utgrävningarna demonstrerades av professor Mårten Stenberger.

Tillsammans med medlemmar av styrelsen har en mindre grupp av Skogskarlarnas Klubb samt Upsala Nya Tidning och Dagens Nyheter under året besökt Ekeby.

I Upplands fornminnesförenings kommitté för Ekeby by representeras hembygdsföreningen av N. Rosenlund och U. Geidnert.

Lantmästare M. Svensson, Finnsta, har överlämnat en pärla av bränd lera, troligen ingående i ett halsband, funnen å Finnsta gård i trädgården norr om huset, en glacerad pärla, troligen ingående i ett halsband, å samma plats samt ett fragment av tapetbård, funnen under tapetlager i stora huset i förstugan när gamla trappan flyttades 1951.

Per Axel Björkman

VÄRMDÖ SKEPPSLAGS FORNMINNESFÖRENING

Vid årsmötet 27 nov. 1957 erhöll styrelsen följande sammansättning: kontraktsprosten Lars Hedblom, ordf., baron Carl De Geer, vice ordf.,

byråsekreterare Rolf Holmsten, sekr., kantor Rudolf Nylov, kassaförvaltare, fru Iris Ekman, direktör K. E. Green, snickarmästare G. Lorang och småskollärarinnan Alice Lindegren. Suppleanter blevo fru Britta Engvall och ingenjörerna Gösta Bengtsson och Tore Karlsson. Till revisorer utsågos gravören Anton Kock och direktör Henrik Sjölin med överste E. Cederlöf och förvaltare Göran Wahlberg som suppleanter. Föreningens arkivarie och föreståndare för Värmdö fornstuga har varit fru Iris Ekman.

Förutom årsmötet har två sammanträden hållits under verksamhetsåret 1957-1958 och årsbok utsänts till medlemmarna. Föreningen har 1 hedersledamot, 14 ständiga medlemmar och 142 årsbetalande medlemmar. Det är styrelsens förhoppning att medlemsantalet måtte ökas.

Styrelsen